

society s. 1003–1013. Berlin: de Gruyter.
WAGNER, SUZANNE – SANKOFF, GILLIAN
2011: Age grading in the Montréal
French inflected future. – *Language Variation and Change* 23 (3) s. 275–313.
VÄÄNÄNEN, MILJA 2016: *Subjektin il-*

*maiseminen yksikön ensimmäisessä
persoonassa. Tutkimus suomen van-
hoista murteista. Annales Universi-
tatis Turkuensis C430. Turku: Turun
yliopiston julkaisuja. [http://urn.fi/
URN:ISBN:978-951-29-6664-6](http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6664-6).*

Suomalaisen ja venäläisen nimikulttuurin kohtaamia

Ksenia Eskola: *Suomalaisuus ja venäläisyys henkilönimistössä. Nimikulttuurien kohtaaminen Suomessa ja Venäjällä 2000–2018.* Helsinki: Helsingin yliopisto 2021. Johdanto-osa 76 s. + liitteet ja neljä artikkelia. ISBN 978-951-51-6851-1. Johdanto-osa saatavilla verkossa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6852-8>.

Ksenia Eskola on tarttunut väitöskirjassaan henkilönimistön kannalta tärkeään ja ajankohtaiseen aiheeseen: suomalaisuuden ja venäläisyyden kohtaamiseen nimenannossa ja nimien käytössä. Kun otetaan huomioon venäjänkielisten määrä Suomessa – Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2019 lopussa 81 606 henkeä, jotka puhuivat venäjää äidinkielenään –, tutkimuksen aihetta voi pitää hyvinkin tarpeellisena. Sitä korostaa se, että aihetta on toistaiseksi tutkittu melko vähän, lähinnä gradutasolla: vuonna 2004 ilmestyi Eveliina Liimanin tutkimus siitä, miten Neuvostoliittoon 1930-luvulla loikanneiden suomalaisten etunimet kirjattiin venäjänkielisiin asiakirjoihin; vuonna 2005 Pirita Korpivaara käsitteli inkerinsuomalaisten paluumuuttajien nimien muutoksia sekä sitä, miten sekä etu- että sukunimet ovat muuttuneet venäjän kielessä; vuonna 2017 puolestaan ilmestyi Alexandre Jeskasan pro gradu -tutkielma eläinaiheisten venäläisten sukunimien vertailusta vastaaviin

suomenkielisiin sukunimiin. Eskolan oma pro gradu -työ *Suomalais-venäläisten lasten etunimet: Valintaperusteet ja rakenne* valmistui vuonna 2013 ja on siitä laajentunut väitöskirjaan saakka.

Vertailukohtia väitöskirjalle löytyy myös Suomen ulkopuolelta: jo pelkästään Pohjoismaista on etenkin Norjassa ja Ruotsissa selvitelty monikulttuuristen perheiden nimenantoa ja nimi-identiteettiä (esim. Emilia Aldrin, Gulbrand Alhaug, Märta Frändén, Vera Lif, Guro Reisæter, Minna Saarela), ja näihin tutkimuksiin onkin Eskolan työssä viitattu. Likeinen mutta tässä käyttämättä jäänyt tutkimus on Annika Hussarin artikkeli venäläisten nimikäytännöstä Virossa (2002). Kiintoisaa vertailukohtaa olisi tarjonnut myös Torill Letton (2007) tutkimus nimenannosta Lyngenisissä kielikontaktialueella, jossa kohtaavat norjalaiset, kveenit ja saamelaiset.

Väitöskirjan perustana on neljä artikkelia, joissa käsitellään 1) kaksikielisten 2000-luvun suomalais-venäläisten perheiden lasten etunimien valintaa (Eskola 2015a), 2) äidinkieleltään venäjänkielisten lasten nimenvaihtoa vuosina 2000–2018 (Eskola & Hämäläinen 2019), 3) suomalaisten etunimien käyttöä ja mukautumista Venäjällä venäjänkielisissä ympäristössä ja nimenkantajien suhtautumista siihen (Eskola 2020) sekä 4) suomalaisten ja venäläisten nimenkantajien suku-

nimien virallisia muutoksia Suomessa vuosina 2000–2013 (Eskola 2015b). Suomeen tulleiden venäläisten osalta artikkeleista kolme (Eskola 2015a; Eskola & Hämäläinen 2019; Eskola 2015b) käsittelee 1990-luvulta alkaen Suomeen tulleiden venäläisten nimikäytäntöä.

Kuvailevaa tutkimusta

Työ on kuvaileva tutkimus, johon ei sovelleta mitään varsinaista teoriaa. Vastauksia tutkimuskysymyksiin on haettu kvantitatiivisin ja kvalitatiivisin menetelmin käyttämällä internet-lomakekyselyjä, yksilöhaastatteluja, nimien sisällön ja rakenteen analyysia sekä luokiteltujen nimien ja nimimäärien esittämistä taulukoin tai asetelmin. Menetelmät ovat hyvin hallussa, joskin etenkin kolmannen artikkelin (Eskola 2020) kohdalla niiden soveltuvuutta kysymyksiin vastaamiseksi olisi voinut pohtia perusteellisemmin.

Etunimien valintaa koskevien artikkeleiden (Eskola 2015a, 198 etunimeä; Eskola & Hämäläinen 2019, 9 459 Suomessa 2000–2018 syntynyttä venäjänkielistä lasta) ja sukunimenmuutoksia koskevan artikkelin (Eskola 2015b, 296 nimiehdotusta 2000–2013) osalta aineistot ovat tutkimusaiheiden kannalta relevantteja ja riittäviä. Sukunimiartikkelin osalta aineisto on jopa aukoton, sillä se kattaa kaikki oikeusministeriön nimilautakunnan pöytäkirjat tutkimusjaksolta; kun kaikki sukunimiehdotukset lähetetään nimilautakuntaan, tutkimusaineiston kannalta katveeseen jääviä sukunimipäätöksiä ei ole. Sen sijaan suomenkielisten etunimien kohtelua Venäjällä käsittelevä artikkeli (Eskola 2020), joka perustuu vain 17 yksilöhaastatteluun (16 eri etunimeä), jää tuloksiltaan vähäiseksi. Nimien ääntöasuja koskevat huomiot (palatalisaatio, geminoituminen ja degeminoituminen, vokaalien keston muutokset, diftongien häviäminen) ovat venäjän kielessä odotuksenmukaisia, ja ne on tuotu esiin jo

aiemmissä tutkimuksissa, joihin Eskolan artikkelissa viitataan. Tältä osin artikkeli ei siis sisällä uutta tietoa. Pienessä aineistossa puhuttelunimien varianttityyppien määrä jää lisäksi vääjäämättä vain esimerkinomaiseksi (kolmesta henkilöstä käytettiin venäläistä lyhytnimeä, kahden nimestä muodostettiin venäläisellä johdimmella lempinimi). Artikkelin ansio perustuu pääosin siihen, että se taustoittaa väitöskirjan lukijalle venäläistä nimikultuuria ja tekee monet sen piirteet – muun muassa lempi- ja lyhytnimien erilaiset funktiot – ymmärrettäviksi.

Aiemman tutkimuksen huomiointi

Aiemman nimistöntutkimuksen esittely väitöskirjassa keskittyy pääosin 2000-lukuun, mikä osoittaa perehtyneisyyden olevan ajan tasalla, mutta ei anna siitä kovin syvällistä kuvaa. Venäjänkielisen kulttuurin ja tutkimuskirjallisuuden tuntemus tässä tutkimuksessa on erittäin tärkeää, ja se onkin kirjoittajan selvä vahvuus.

Eurooppalaisessa nimistöntutkimuksessa keskeistä saksankielistä kirjallisuutta ei ole väitöskirjassa hyödynnetty. Tämä kostautuu toisessa artikkelissa (Eskola & Hämäläinen 2019), jossa etenkin suomalaisten ja kansainvälisten nimien erotteleminen horjuu. Kirjoittajien määritelmän (mas. 206) mukaan suomalaisia ovat nimet, jotka ovat yleisiä Suomessa ja mahdollisesti myös joissakin naapurimaissa, kuten Ruotsissa ja Virossa, mutta eivät Venäjällä tai muualla Euroopassa; kansainvälisiä taas ovat heidän mukaansa nimet, jotka ovat yleisiä monissa maissa. Todellisuudesta poiketen suomalaisiksi luokitellaan sellaisetkin muualla Euroopassa yleiset nimet kuin *Anita*, *Emil*, *Linda*, *Lukas* ja *Samuel*, venäläiseksi esimerkiksi *Agata* (mas. 207). Tarkempi analyysi olisi muuttanut artikkelissa (s. 207, 212) esitettyjen taulukoiden numeerisia arvoja.

Artikkeleiden lähteissä on monin paikoin viitattu yleisoppikirjojen teksteihin, joissa on hyödynnetty varsinaisia tutkimuksia lähteitä mainitsematta. Johdannossa (s. 40–41) kirjoittaja perustelee asiaa sillä, että esimerkiksi *Names in Focus* -teokseen (Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2012) viittaamisella hän on pyrkinyt ”ensisijaisesti ottamaan huomioon ei-suomenkielisten lukijoiden tarpeet”. Voi kuitenkin kysyä, eikö ei-suomenkielisten lukijoiden tarvitse tietää, kuka on alkuperäisen tutkimuksen tekijä. Sama ongelma koskee myös aiempaan suomenkieliseen versioon (Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2008) viittaamista. Tällaisessa menettelyssä jäävät pimentoon varsin tuoreetkin tutkimukset, joiden tulokset siirtyvät helposti oppikirjan tekijöiden ansioiksi. Joissakin tapauksissa oppikirjojen käyttö lähteinä saattaa jopa muuntaa tutkimusten tuloksia, jos niitä on ymmärretty oppikirjoissa väärin. Ilman oikeaa lähdemerkintää esimerkiksi tilastolliset tiedot saattavat siirtyä tutkimuksen tarkoittamasta ajankohdasta oppikirjan ilmestymisvuoden mukaisiksi, kuten eräässä Eskolan väitöskirjan artikkelissa (Eskola 2015b: 86, 106) on käynytkin. Lukijan kannalta alkuperäisen tutkimuksen löytämättä jääminen on vahingollista siksi, että hän ei pääse itse tutustumaan siihen, miten tulokset ovat syntyneet, eikä näin ollen arvioimaan niitä. Tämä on periaatteellinen asia, jota on ilmennyt nimistöntutkimusartikkeleissa aiemminkin ja johon olisi hyvä kiinnittää tarkempaa huomiota niin opetuksessa, opinnäytteiden ohjauksessa kuin artikkeleiden ennakkotarkastuksessa.

Kielen ja kulttuurin vaikutusta

Tuloksissa tulevat hyvin esiin yksi- ja kaksikielisten perheiden lasten nimien valinnan erot. Siinä missä suomalais-venäläisissä perheissä 70 prosentilla lapsista on kaksi etunimeä, pelkästään venäjänkielisistä lapsista 65 prosentilla on

vain yksi etunimi, mihin on vaikuttanut ortodoksiseen perinteeseen kuuluva tapa nimetä lapsi suojeleuspyhän mukaan yhdellä nimellä. Suomen ja Venäjän nimikäytännöt eroavat myös puhuttelunimien osalta: hypokorismeja käytetään virallisina etuniminä vain Suomessa, kun taas Venäjällä ja venäjässä ne kuuluvat epäviralliseen puhutteluun. Venäläisessä kulttuurissa venäjänkieliset patronyymit ovat tärkeitä toisina niminä niin virallisesti kuin puhuttelussa. Suomessa äidinkieliä patro- ja matronyymejä voi antaa jälkimmäisiksi etunimiksi, mutta ne näkyvät vain virallisissa dokumenteissa.

Venäläisten ja suomalaisten sukunimien virallisten nimenmuutosten suhdetta käsitellään väitöskirjan neljännessä artikkelissa (Eskola 2015b). Siinä osoitetaan aineiston pohjalta, että runsas puolet venäläisten sukunimien muutoksista on suomalaistamisia, vajaa neljännes venäjän kielen latinaistuksen aiheuttamien muutosten korjaamisia ja loput suomalaisten sukunimien venäläistämisiä. Esimerkiksi *Miouxkhiouria* on syntynyt niin, että suomalainen *Myhkkyrä* on transkriboitu venäjän aakkostoon (*Мюхккюра*) ja sen jälkeen muunnettu neuvostoaikaisissa passissa käytetyn ranskalaisen transkription mukaiseksi (mas. 49). Valtaosa (73 %) venäläisten sukunimien suomalaistamisista on uudisnimiä (*Aureusva*, *Ilvesmaa*, *Satulampi*), joilla ei ole mitään yhtymäkohtaa aiempaan nimeen (mas. 48). Äänteellisiä muokkauksia on 18 prosenttia. Jonkin verran on osakäännöksiä, mutta suoria käännöksiä ei yhtään. Tämän kirjoittaja katsoo johtuvan siitä, että monet venäläisistä sukunimistä ovat johtimellisia ja patronyymisiä, joten niitä on vaikea kääntää suomeksi.

Etunimiä käsittelevissä artikkeleissa saadaan näkyviin eroja suomalais-venäläisissä perheissä suomalaisiksi, venäläisiksi ja kansainväliseksi katsottujen nimien valinnassa ja valintaperusteissa, joissa etualalle nousee nimien käyttökelpoisuus

molempien kulttuurien kannalta (Eskola 2015a: 90). Suomessa syntyneistä venäjänkielisistä lapsista pojille annetaan enemmän venäläisiä nimiä ensimmäiseksi etunimiksi kuin tytöille, jälkimmäiseksi nimiksi puolestaan enemmän suomalaisia kuin venäläisiä nimiä (Eskola & Hämäläinen 2019: 207, 213). *Mahdottomia nimiä* eli sellaisia nimiä, joiden antamista vältetään (Eskola 2015a: 98), ovat suomen tai venäjän kielessä sopimattomia assosiaatioita synnyttävät nimet: *Pavel* joskus siksi, että sen puhuttelumuoto *Paška* häiritsee suomen kielessä, *Antti* taas äännetään venäjässä *anti*, joka vastaa epäalkuisia sanoja.

Venäläisen *nimijärjestelmän* vaikutusta suomalaiseen on liioiteltu; kyseessä on pikemminkin nimien käyttö eli normaali nimien lainaaminen ja Suomeen muuttaneiden venäläisten nimien kirjaaminen. Venäjistä – myös karjalan kielien kautta – saatuja lainanimiä ovat toki hypokorismit (*Tanja, Katja, Nadja* jne.), jotka ovat yleisyytensä vuoksi päässeet almanakkaan asti, mutta Venäjällä tällaisten lyhytnimien anto virallisiksi nimiksi on epätavallista. Venäläiset patronymitkään eivät ole muuttaneet Suomen nimijärjestelmää, sillä Suomessa patro- ja matronymit kirjataan etunimikenttään, kun taas Venäjällä väestörekisterissä patronymy on oma nimikategoriansa etunimen ja sukunimen lisäksi. Suomen väestötietojärjestelmään ei slaavilaista patronymia merkitä ensirekisteröinnin yhteydessä, mutta se voidaan lisätä henkilön pyynnöstä viimeiseksi etunimeksi jälkeenpäin.

Kiitosta ansaitsee aineistojen kriittinen tarkastelu väitöskirjassa, joskin ensimmäisen artikkelin (Eskola 2015a) osalta tekijä vähättelee aineistoaan tarpeettomasti. Kolmannen artikkelin (Eskola 2020) aineistosta (suomalaisten nimikokemukset Venäjällä) muilta ennalta saadun kritiikin käsittelyssä on selittelyn makua, ei varsinaista pohdintaa. Positiivista on, että tut-

kimuksessa käytetyt keskeisimmät termit on koottu artikkelissa omaksi luvukseen ja selvitetty, mitä niillä tutkimuksessa tarkoitetaan ja miten niitä on käytetty.

Lopuksi

Tutkimuksen kokonaisuus on argumentaatioltaan johdonmukainen ja kieli-asultaan sujuva. Työn rakenteesta johtuva toisteisuus tosin häiritsee: aineistoa ja tutkimuskysymyksiä esitellään johdanto-osan johdannon lisäksi myös tuloksissa. Tulokset-osiossa esitellään erikseen kunkin artikkelin keskeiset tulokset, minkä jälkeen ne esitellään vielä uudestaan erikseen yhteenvedossa, mikä paikoin puurouttaa esitystä. Osa – ehkä vähäisemmiksi katsotuista – artikkeleiden tuloksista on silti jäänyt nostamatta esiin väitöskirjan johdanto-osassa. Kun tulokset ovat tutkimusten kiinnostavin osa, niiden löytämistä ja arviointia sekä aiempia että tulevia tutkimuksia ajatellen olisi helpottanut, jos sekä päätulokset että pienemmät havainnot olisi koottu yhteen yhdeksi luvuksi. Sen jälkeen olisi ollut antoisaa lukea, miten tulokset vertautuvat aiempiin, vähintään Virossa ja Pohjoismaissa tehtyihin vastaavantyyppisiin tutkimuksiin. Näin olisi kirkastunut sekin, mikä tällaisissa kielellisissä kohtaamisissa on universaalia, kielestä ja nimikulttuurista riippumatonta, ja mikä erityistä, vain tämän väitöskirjan aineistoon liittyvää. Tällaisella analyysillä olisi merkitystä integraatiokeskustelussa laajemminkin, sillä nimissä kohtaavat arvot ja asenteet. Ehkäpä tästä saamme kuulla vastaisuudessa.

SIRKKA PAIKKALA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Kirjoittaja on suomen kielen ja nimistön-tutkimuksen dosentti Helsingin ja Turun yliopistossa sekä oikeusministeriön nimilautakunnan jäsen vuodesta 2000.

Kirjallisuutta

- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA
– SJÖBLOM, PAULA 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2012: *Names in focus. An introduction to Finnish onomastics*. Studia Fennica Linguistica 17. Helsinki: Finnish Literature Society.
- ESKOLA, KSENIA 2013: *Suomalais-venäläisten lasten etunimet. Valintaperusteet ja rakenne*. Suomen ja sen sukukielten pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- 2015a: Kansainvälinen, suomalainen vai venäläinen? Nimivalinnat Suomen 2000-luvun suomalais-venäläisissä perheissä. – *Sananjalka* 57 s. 86–105. <https://doi.org/10.30673/sja.86738>.
- 2015b: Fennicising Russian surnames and Russifying Finnish surnames in Finland 2000–2013. – *Studia anthroponymica Scandinavica* 33 s. 79–110.
- 2020: Suomalaisten kokemuksia etunimensä käytöstä Venäjällä. – *Viritäjä* 124 (4) s. 477–500. <https://doi.org/10.23982/vir.78043>.
- ESKOLA, KSENIA – HÄMÄLÄINEN, LASSE 2019: Given names of Russian-speaking children born in Finland between 2000–2018. – *Onoma* 54 s. 197–217. <https://doi.org/10.34158/ONOMA.54/2019/11>.
- HUSSAR, ANNIKA 2002: The use of first name in the Estonian, Russian and Estonian-Russian families in Estonia. – Ana Isabel Boullón Agrelo (toim.), *Actas XX congreso internacional de ciencias onomasticas. Congreso Internacional de Ciencias Onomasticas, Santiago de Compostela*, 20.–25.9.1999 s. 647–654. Santiago de Compostela: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- JESKANEN, ALEXANDRE 2017: *Familii, motivirovannye nazvanijami zhivotnyh (Sravnenie russkikh familij s sootvetstvujushchimi finskimi familijami). Eläinaiheiset sukunimet (venäläisten sukunimien vertailu vastaaviin suomenkielisiin sukunimiin)*. Vieraiden kielten ja käännöstieteen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20171167>.
- KORPIVAARA, PIRITA 2005: *Hämäläinen vai Khyamyalyaynen? Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien nimien muutoksista*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- LETTO, TORILL 2007: *Navneskikker i Lyngen på 1800-tallet. En undersøkelse av navngiving i et språkkontaktområde i et etnisk og religiøst perspektiv*. Det humanistiske fakultet Universitetet i Tromsø. <https://hdl.handle.net/10037/1263>.
- LIIMAN, EVELIINA 2004 = Лииман, Эвелиина 2004: *Личные имена финских перебежчиков в русской среде*. Venäjän kielen ja kirjallisuuden pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Viron kielen historiaa ja paljon suomenkin

Küllil Prillop, Karl Pajusalu, Eva Saar, Sven-Erik Soosaar & Tiit-Rein Viitso: *Eesti keele ajalugu*. Eesti keele varamu VI. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2020. 420 s. ISBN 978-9949-03-541-0.

Tartu Ülikooli Kirjastus on julkaissut vuodesta 2015 lähtien kirjasarjaa Eesti

keele varamu. Sarjassa on kuuden vuoden aikana ilmestynyt jo kuusi perusteellista viron kieltä käsittelevää käsikirjaa, joilla on pituutta yhteensä lähes kolme tuhatta sivua. Oikeastaan sarjan kaikki osat – fonetiikasta ja fonologiasta syntaksiin ja murteiden kielioppiin – ansaitsisivat esittelyn myös suomenkielisille lukijoille,